

Гетьман Оксана Павлівна,

доктор філософії у газузі Освіта/Педагогіка,

доцент кафедри дизайну і медіавиробництва

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ORCID ID: 0000-0002-5758-9683

oksana.gethman@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КОЛОРИСТИЧНИХ РІШЕНЬ ПРИРОДНИХ ЕЛЕМЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ОРНАМЕНТАЛЬНИХ МОТИВІВ

У статті здійснено комплексне дослідження колористичних рішень природних елементів у традиційних українських орнаментальних мотивах як важливого складника національної художньої культури. Розглянуто специфіку формування кольорової мови українського народного мистецтва, зумовлену взаємодією природного середовища, історичних умов, світоглядних уявлень та естетичних ідеалів народу. Особливу увагу приділено ролі природних образів – рослинних, тваринних, стихійних і космогонічних – у створенні орнаментальних композицій та їхньому впливу на вибір і поєднання кольорів.

Проаналізовано основні колористичні системи традиційних орнаментів різних регіонів України, виявлено домінування певних тональних груп та їхню символіку. Висвітлено значення базових кольорів (червоного, чорного, білого, синього, жовтого, зеленого) як носіїв сакральних, обрядових та емоційно-образних смислів. Окреслено закономірності використання кольорових контрастів, нюансних переходів, ритмічних повторів і акцентів, що забезпечують цілісність, гармонійність і виразність орнаментальної композиції. Доведено, що традиційна українська орнаментика ґрунтується на глибокому розумінні колористичної рівноваги та природної гармонії.

У статті також розкрито художньо-естетичну функцію кольору як засобу формування емоційного впливу твору, підкреслення його змістової структури та посилення символічного значення образів. Наголошено на актуальності осмислення традиційних колористичних рішень у контексті сучасного дизайн-проектування, де народна спадщина виступає важливим джерелом творчого натхнення та ідейної автентичності.

Обґрунтовано значення таких завдань для формування колористичної компетентності майбутніх дизайнерів, розвитку здатності свідомо бачити, аналізувати й творчо відтворювати колірні рішення з урахуванням їхнього емоційного, символічного та культурного контексту. Доведено, що системне звернення до української орнаментальної традиції сприяє формуванню професійного мислення дизайнерів і збереженню національної художньої ідентичності в сучасному візуальному середовищі.

Ключові слова: колористика, орнамент, природні мотиви, українське декоративне мистецтво, художня освіта.

Hetman Oksana. FEATURES OF STUDYING COLOR SOLUTIONS OF NATURAL ELEMENTS OF UKRAINIAN ORNAMENTAL MOTIFS

The article presents a comprehensive study of coloristic solutions of natural elements in traditional Ukrainian ornamental motifs as an important component of national artistic culture. The specifics of the formation of the color language of Ukrainian folk art, determined by the interaction of the natural environment, historical conditions, worldview concepts, and aesthetic ideals of the people, are examined. Particular attention is paid to the role of natural images-plant, animal, elemental, and cosmogonic – in the creation of ornamental compositions and their influence on the choice and combination of colors.

The main coloristic systems of traditional ornaments from various regions of Ukraine are analyzed, and the dominance of certain tonal groups and their symbolism is identified. The significance of basic colors (red, black, white, blue, yellow, and green) as carriers of sacred, ritual, and emotional-imagery meanings is highlighted. The regularities of using color contrasts, nuanced transitions, rhythmic repetitions, and accents that ensure the integrity, harmony, and expressiveness of ornamental composition are outlined. It is proven that traditional Ukrainian ornamentation is based on a deep understanding of coloristic balance and natural harmony.

The article also reveals the artistic and aesthetic function of color as a means of shaping the emotional impact of a work, emphasizing its semantic structure, and enhancing the symbolic meaning of images. The relevance of interpreting traditional coloristic solutions in the context of contemporary design practice is emphasized, where folk heritage serves as an important source of creative inspiration and ideological authenticity.

The significance of these objectives for the formation of coloristic competence of future designers is substantiated, as well as for the development of the ability to consciously perceive, analyze, and creatively reproduce color solutions, taking into account their emotional, symbolic, and cultural context. It is proven that systematic engagement with the Ukrainian ornamental tradition contributes to the formation of designers' professional thinking and the preservation of national artistic identity in the modern visual environment.

Key words: coloristics, ornament, natural motifs, Ukrainian decorative art, art education.

Вступ. Український орнамент є невід'ємною складовою художньої культури нації, сформованої впродовж століть під впливом історичних, природних та духовних чинників. Він відображає не лише естетичні уподобання народу, а й його світогляд, систему цінностей, уявлення про гармонію світу та місце людини в ньому. Орнаментальні композиції виступають своєрідною візуальною мовою, через яку передаються традиції, символи та культурна пам'ять поколінь.

Однією з ключових складових орнаментального твору є колористичне рішення, яке значною мірою визначає художню виразність і цілісність композиції. Колір у народному мистецтві ніколи не є випадковим: він несе символічне навантаження, підсилює ритм орнаменту та впливає на емоційне сприйняття образу. Як важливий компонент художньої мови, колір формує настрій твору, підкреслює його смислові акценти та сприяє розкриттю ідейного змісту, що особливо яскраво проявляється в традиційному українському орнаменті.

Серед поширених мотивів українського орнаменту провідне місце посідають елементи природи – квіти, листя, ягоди, плоди, птахи та інші образи, тісно пов'язані з аграрною культурою й народними уявленнями про життя, родючість і безперервність буття. Саме ці мотиви створюють візуальний ритм композиції та забезпечують колірну гармонію, де кожен відтінок має своє символічне та декоративне значення.

Актуальність дослідження зумовлена потребою системного осмислення колористичних особливостей традиційного українського орнаменту, а також необхідністю збереження й переосмислення цих знань

у контексті сучасної культури. Ґрунтовне вивчення колористики народного орнаменту є важливим для ефективного використання його художніх принципів у сучасних освітніх практиках з дизайну та образотворчого мистецтва, сприяючи формуванню національної ідентичності та творчого мислення майбутніх фахівців.

Матеріали та методи. Для дослідження використано зразки українського декоративно-ужиткового мистецтва: вишивки, тканини, розписи з регіональних етнографічних колекцій.

Методи дослідження включали:

1. Формальний аналіз – вивчення композиційної та колірної структури мотивів.
2. Порівняльний аналіз – визначення відмінностей у колористиці різних регіонів України.
3. Педагогічний аналіз методик – дослідження ефективності навчання колористики за допомогою автентичних мотивів.
4. Семіотичний підхід – інтерпретація символічного значення кольору у традиційному орнаменті.

Результати та обговорення

1. Колір як семіотичний і художньо-образний компонент українського орнаменту. Проведене дослідження підтвердило, що колір у традиційному українському орнаменті виступає не лише візуальним засобом декорування, а й складною семіотичною системою, здатною передавати світоглядні уявлення, культурні коди та ціннісні орієнтири народу. Колористичні рішення формувалися протягом тривалого історичного періоду в умовах тісної взаємодії людини з природним середовищем, що зумовило їхню органічність і символічну сталість.

Колір у структурі орнаменту виконує кілька взаємопов'язаних функцій: естетичну, символічну, комунікативну та емоційно-психологічну. Саме завдяки кольору орнамент набуває здатності впливати на сприйняття, викликати певні емоції та асоціації, а також слугувати носієм сакральних смислів. У цьому контексті українська орнаментика демонструє глибоке розуміння ролі кольору як універсальної мови художнього мислення.

Особливого значення набуває символіка базових кольорів. Червоний колір є одним із найдавніших і найпоширеніших у народному мистецтві. Він асоціюється з життєвою силою, енергією, кров'ю, любов'ю та захистом, тому часто використовується як домінуючий або акцентний. У традиційних вишивках і розписах червоний колір виконує апотропейну функцію, тобто покликаний оберігати людину та простір від негативних впливів.

Зелений колір символізує природу, родючість, молодість і безперервність життя. Його використання пов'язане з рослинними мотивами, які уособлюють ідею зростання, оновлення та гармонії з навколишнім світом. Синій колір асоціюється з водною стихією та небесним простором, уособлюючи спокій, глибину, духовність і внутрішню рівновагу.

Жовтий колір, пов'язаний із сонячним світлом, теплом і достатком, надає орнаментам життєствердного звучання та підкреслює позитивну енергетику композиції.

Таким чином, колір у традиційному українському орнаменті є багаторівневим художнім інструментом, який поєднує в собі естетичну виразність і глибокий символічний зміст [5; 11].

2. Колористична організація природних мотивів в орнаментальних композиціях. Результати аналізу орнаментальних зразків різних регіонів України засвідчили, що природні мотиви – рослинні, тваринні, стихійні – відіграють ключову роль у формуванні колористичної структури орнаменту. Саме через образи квітів, листя, ягід, птахів і дерев реалізується зв'язок між людиною та природою, що знаходить відображення у виборі та поєднанні кольорів (рис. 1).

Колористична організація природних мотивів ґрунтується на принципах контрасту та комплементарності. Найбільш поширеним є поєднання червоного і чорного, яке створює виразний візуальний ритм і підсилює декоративність композиції. Чорний колір у цьому контексті виконує функцію фону або графічного каркасу, що підкреслює форму й насиченість основних кольорів.

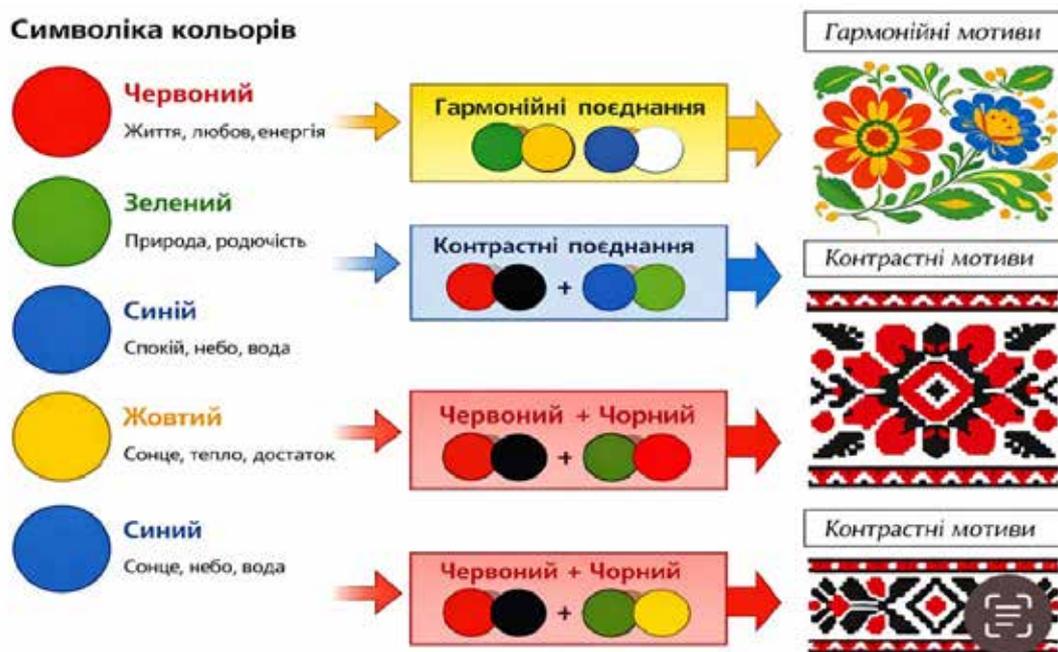

Рис. 1. Символіка кольорів

Поєднання зеленого з жовтим і синім характерне для зображення рослинних елементів і пов'язане з природними асоціаціями – травою, листям, сонячним світлом і небом. Такі колористичні комбінації створюють відчуття природної гармонії, м'якості та пластичності форм. Водночас використання контрастних акцентів дозволяє уникнути монотонності та забезпечує динаміку орнаментального ритму.

Важливою особливістю є ритмічне повторення кольорових плям, яке формує цілісність композиції та сприяє її візуальній рівновазі. Нюансні переходи між відтінками використовуються для пом'якшення контрастів і створення гармонійного колористичного середовища. У результаті орнамент сприймається як завершена система, де кожен елемент підпорядкований загальній художній ідеї [3; 6].

3. Регіональні особливості колористичних систем українського орнаменту. Дослідження регіональних орнаментальних традицій показало, що колористичні рішення мають чітко виражені локальні особливості, зумовлені природними умовами, історичними обставинами та культурними контактами. Так, для центральних і східних регіонів України характерне домінування червоно-чорної гами, яка вирізняється контрастністю та лаконічністю.

У західних регіонах, зокрема на Гуцульщині та Буковині, спостерігається більша насиченість палітри, використання жовтих, зелених, синіх і коричневих відтінків, що створює багатоколірні, динамічні композиції. Південні регіони відзначаються світлішою тональністю, активним застосуванням жовтих і блакитних кольорів, що відображає природні та кліматичні особливості.

Таке різноманіття колористичних систем свідчить про гнучкість української орнаментальної традиції та її здатність адаптуватися до різних культурних і природних контекстів, зберігаючи при цьому спільну символічну основу [4; 10].

4. Художньо-естетична роль кольору та його емоційний вплив. Отримані результати дозволяють стверджувати, що колір

у структурі орнаменту відіграє провідну роль у формуванні емоційного впливу твору. Завдяки продуманим колористичним рішенням орнамент здатний викликати почуття гармонії, спокою, радості або урочистості. Колір підсилює образність мотивів, акцентує смислові вузли композиції та сприяє глибшому емоційному сприйняттю.

Емоційний вплив кольору посилюється через поєднання контрастних і нюансних співвідношень, а також через ритмічну організацію кольорових елементів. У цьому контексті український орнамент демонструє високий рівень художньої культури та інтуїтивного розуміння законів колористики [9; 11].

5. Методика вивчення колористичних рішень у сучасному навчальному процесі. Аналіз педагогічного аспекту проблеми засвідчив, що вивчення колористики на основі українського орнаменту є ефективним засобом формування професійних компетентностей майбутніх дизайнерів і художників. Методика навчання має базуватися на поєднанні теоретичного аналізу та практичної діяльності.

Важливим етапом є робота з автентичними зразками орнаменту, що передбачає аналіз тональних груп, символіки кольору, принципів композиційної організації. Практичні завдання з відтворення орнаментальних мотивів у традиційних і цифрових техніках сприяють закріпленню знань і розвитку колористичного мислення.

Колірні експерименти та створення сучасних інтерпретацій традиційних мотивів дозволяють студентам усвідомити потенціал народної спадщини як джерела творчого натхнення [7; 11]. Порівняльний аналіз традиційних і сучасних моделей формує здатність критично осмислювати колористичні рішення та адаптувати їх до актуальних дизайнерських завдань.

6. Узагальнення результатів. Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що колористичні рішення природних елементів українського орнаменту є цілісною системою, що поєднує естетичні, символічні та культурні аспекти. Системне звернення до орнаментальної традиції

сприяє не лише збереженню національної художньої ідентичності, а й формуванню професійного мислення та колористичної культури майбутніх дизайнерів у сучасному візуальному середовищі.

Висновки. Колористичні рішення природних елементів в українських орнаментах ґрунтуються на гармонійному поєднанні кольорової символіки та композиційних принципів, що забезпечує художню цілісність, виразність і змістову наповненість орнаментального твору. Колір у традиційному мистецтві виступає не лише декоративним елементом, а й носієм культурних, світоглядних та емоційно-образних смислів.

Використання автентичних орнаментальних мотивів і традиційних колористичних схем у процесі навчання дизайну сприяє формуванню професійної компетентності студентів, розвитку їхньої художньо-творчої

майстерності, образного мислення та здатності до усвідомленого використання кольору в проєктній діяльності.

Методичне включення колористичного аналізу українських орнаментів у навчальний процес забезпечує ефективне поєднання теоретичних знань і практичних навичок роботи з кольором, сприяє системному засвоєнню закономірностей кольоропоєднань та підвищує рівень професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка комплексних методичних матеріалів, візуальних посібників, схем колористичних поєднань та інтерактивних навчальних завдань для поглибленого вивчення колористики на основі традиційних українських орнаментів з урахуванням сучасних освітніх і цифрових технологій.

Література:

1. Антонович Д. Українське мистецтво. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
2. Білецький П. О. Українське народне мистецтво. Київ : Мистецтво, 1987. 247 с.
3. Бондаренко Г. П. Орнамент українського народного мистецтва. Київ : Наукова думка, 2008. 192 с.
4. Гаврилюк Н. К. Символіка кольору в українській традиційній культурі. Народна творчість та етнологія. 2015. № 2. С. 45–53.
5. Ковальчук О. В. Колористика в системі художньо-професійної підготовки дизайнерів. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 220 с.
6. Селівачов М. Р. Українська народна орнаментика XIX–XX століть. Київ : Артанія Нова, 2009. 304 с.
7. Чепелик В. В. Теорія орнаменту в українському мистецтві. Київ : Академія, 2011. 198 с.

References:

1. Antonovych, D. (1993). *Ukrainske mystetstvo* [Ukrainian art]. Kyiv, Ukraine: Lybid.
2. Biletskyi, P. O. (1987). *Ukrainske narodne mystetstvo* [Ukrainian folk art]. Kyiv, Ukraine: Mystetstvo.
3. Bondarenko, H. P. (2008). *Ornament ukrainskoho narodnoho mystetstva* [Ornament of Ukrainian folk art]. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.
4. Havryliuk, N. K. (2015). *Symvolika koloru v ukrainskii tradytsiinii kulturi* [Symbolism of color in Ukrainian traditional culture]. *Narodna tvorchoist' ta etnologiiia*, (2), 45–53.
5. Kovalchuk, O. V. (2016). *Kolorystyka v systemi khudozhno-profesiinoi pidhotovky dyzaineriv* [Coloristics in the system of artistic-professional training of designers]. Kyiv, Ukraine: NPU imeni M. P. Drahomanova.
6. Selivachov, M. R. (2009). *Ukrainska narodna ornamentiika XIX–XX stolitt'* [Ukrainian folk ornamentation of the 19th–20th centuries]. Kyiv, Ukraine: Artania Nova.
7. Chepelyk, V. V. (2011). *Teoriia ornamentu v ukrainskomu mystetstvi* [Theory of ornament in Ukrainian art]. Kyiv, Ukraine: Akademiia.

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.04.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)